

СТАЈЕ НА ГОДИНУ 15 ЦВ. НА ПО ГОД. 9 ЦВ.

ВОЈИН,

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ
ДРАГАШЕВИЋ
ОФИЦИР И ПРОФЕСОР.

ГОДИНА III.

Број 1.

Јануарије.

2 листа са сликама

САДРЖАЈ.

ПРЕДЛОГ ЗА МАНЕВРУ ОД КАП.
Николића Владимира, са
4 слике.

О ЖЕЛЕЗЊАЦИМА УОПШТЕ,
превео Драгашевић.

АУСТРИЈСКЕ РАКЕТЕ, превео
П. Шаф.

БРЕТОН ДУБЛА превео Драга-
шевић.

КЊИЖЕВНОСТ.

НОВОСТИ.

Прилог: војник на маршу 4
табак.*

* Види свеску 3. од лне.

ИЗЛАЗИ СВАКОГ МЕСЕЦА ПО ЈЕДНА КЊИГА

10363
БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

МАТИЦЕ
СРПСКЕ

МАТРИЦЕ СПИСКЕ
БИБЛИОТЕКА

ПРЕДЛОГ ЗА МАНЕВРУ

ОД КАПЕТ. НИКОЛИТА ВЛАДИМИРА.

О маневри уопште.

Маневра у мирно доба може бити тројака :

а.) Ради објаснења њених начела, дакле без обзира на уплив места (терена).

б.) Употребљена, т. ј. спремљена и извршена као што место на коме се војска наоди, захтева. Најпоследње

в.) Ради бољег сваћања механизма маневровања, повторавање којих старих извршених батака.

Цељ.

Цељ сваког маневровања у мирно доба, треба да је спрема војсци и официрима за истинску маневру пред непријатељем.

Добро знати учење или руковање са својим оружјем, свакој је војсци прва потреба; али добро знати маневровати, непостидити се и незагубити испред непријатељевих зрна, то је свакој војсци сасвим нужно, јер само се овим битке добијају.

У рату има сила случајева који су у стању војску деморализовати и у неред довести; из тог би излазило, да за време мира ваља што више настојати да се војска обикне правилности и сигурности

заједничког рада и кретања, те да се што бољма осигура за оне пресудне и критичне тренутке.

Озбиљна важност маневровања није дакле малена.

У нас тек од скоро почела се давати нека важност маневровању но и то у врло скученом кругу.

Између осталог наше досадашње маневре, имале су и ту слабу страну: да нигда нису биле проучене и дакле да спрам терена нису нигда са рачуном извршене. Из тог по себи долази питање, да л' се из њих когод што мого хаснити у свом тактичном развићу?

Што се наше војске и наших официра тиче, ми би тог убеђења били, да би им врло често требало дати прилике да маневрују и при том свагда представљати им маневру у сва три њена вида. Осим тога и свагда им пођешто из пољске службе показивати као: о марширању кроз непријатељску земљу (или бар сумњиву), о првим стражама и ведетама, о предводници и заштитници, о извидницама итд. све је то врло нужно а све се то у нашој војсци засад слабо зна.

Тако размишљајући дакле подносимо на проучавање и упражњавање пројект једне прости маневре, коју овако разлажемо:

ПРОЈЕКТ

За маневру у околини Београда.

Са четири баталиона
три батерије
и три ескадрона

ПРВИ ДЕО.

(5. сати изјутра).

Збориште и основан бојни ред.

Збориште на тркалишту. — Сви часни командири имајући своје сатове дотеране по сату главног заповедника — долазе на збор *точно* у 5 сати.

Долазећи на збор, војска се по распореду слике 1. строји у бојни ред који ће као основ служити даљој радњи.

У *првој* бојници (бојној линији) први баталион са четом стрелаца (у баталиону да буде бар 550—600 људи) у развијеном реду, напред на 120 корака; пред десним и левим крилом по половина од прве батерије.

У *другој* бојници други баталион са својом четом стрелаца у четним колонама на 300 корака иза прве бојнице. На десном крилу други ескадрон а на левом трећи, оба у развијеном реду. Иза десне и леве колоне по два топа од друге батерије.

У *трећој* бојници (заменици) трећи и четврти баталион у густим колонама, иза њих први ескадрон

и између његове обе половине трећа батерија и $\frac{1}{3}$ друге. Ова заменица (резерва) да је 1000 корака остраг.

*

С тим бојним редом, задовољили смо све услове за борбу: пред нама је батерија топова, можемо расчистити терен за напад, а можемо се добро и бранити, први баталион у развијеном реду може палити добру ватру; друга бојница може је у сваком тренутку подпомоћи или јуриш ојачати; крила првој бојници осигурана су другом, која их надмаша са својом коњицом, и која се у час може вренути на јуриш. — Најпоследње острагу је сигурна заменица. (Врло би погрешно било назначавати *нарочите заповеднике* првој, другој и трећој бојници као што је то неки пут чињено, једно, што то нема тактичне смисли а друго што заповедник тако малене маневре ове сам треба да види и да нареди.)

ДРУГИ ДЕО.

(6 сати.)

М а р ш.

Тако распоређени у бојном реду, остати у положају неколико док заповедник непрегледа да ли је све у свом реду.

Сад помишљајући да се непријатељ приближио на топомет, оборити на њега у неколико маха жестоку артилеријску ватру, извући напред и четири

топа од друге батерије, а први баталион одпочне ватру редовну водовима. После неколико минута ватра престане и други ескадрон излети на јуриш, за растројеним непријатељем.

Непријатељ измиче али није разбијен, може се уредити да нас дочека, а може нас и изненадити одкуда се ми не надамо; тек на сваки начин знајући му снагу а морално над њим узвишени, полазимо за њим да га нађемо и да бијемо битку пресудну.

Да нас дакле не би измамио или каквим привидним покретом навуко у какву клопку, крећући се за њим, унапред изашиљемо предводницу, острагу остављамо заштитницу а са стране намештамо страже и извиднице.

Непријатељ се измиче главним путем к Емеклуку. Сва та одељења која ће ју нам марш да закриљују, одвајамо из *првог и четвртог* баталиона: у предводницу из првог баталиона једног стрељачког официра са 35 стрелаца, к томе једног каплара коњаничког и три коњаника из другог ескадрона; у заштитницу из четвртог баталиона једног официра и 17 прости и три коњаника из првог ескадрона.

Прва и друга бојница, строје се у густу колону и чине чело главној колони, за њима се строји у колону артилерија и коњица.

Трећа бојница т. ј. заменица у густим колонама (а може и у размакнутим водним, то је удесније) на 1000 до 1200 корака креће се за њима такође. Види распоред у слици 2.

ТРЕЋИ ДЕО.

(9 сати.)

Пресудна битка.

(Повтораванье битке код Фридланда.)

(Види слику 3.)

1. ТРЕНУТ. (9 сати.)

Марширајући тако осигурани, главним путем к Екмеклуку за непријатељем, дознамо да је он окре- нуо десно и да се спустио долином мокролушке реке.

Код Пашине Чесме по сата одмор.

После свршеног одмора, наша предводница упути се кроз село Мали Мокри-луг, и изиђе на раскршће од Великог Мокрог-луга.

Ту наилази на прве страже непријатељске — даље низ долину на 2000 корака види се и главна сила непријатељска наменштена у бојни ред.

Наша предводница борећи се са првим стражама непријатељским свија се натраг (лагано) на своје место.

У исти мах прва батерија излеће напред на по- зицију **A** и одпочиње жестоку ватру, а под окриљем те паљбе развија се *прва и друга бојница*.

Оба баталиона (I. и II.) први десно од батерије а други лево у **B** и **B** строје се у развијен ред. — На левом крилу другог баталиона размешта се трећи ескадрон а острагу између баталиона други еска- дрон на 250 корака.

Батерија стишава паљбу а испред бојнице на 300—400 корака развија се дуж целог фронта стрелачки низ који почиње жестоку ватру.

У том положају држи се непријатељ у шаху, до доласка заменице.

Непријатељ заузима позицију **Г** и **Д**.

II. ТРЕНУТ. (10¼ сати.)

Заменица доспева на бојиште, *први и други* баталион свијају се у јуришне колоне, између њи на 200 корака острагу остаје други ескадрон.

Трећи баталион завија се у лево у фронт, (**Е**) лево од њега строји се у бојни ред први и трећи ескадрон (**З И**).

Четврти баталион са целом артилеријом гради јуришну колону иза другог баталиона на 500—400 корака у заменицу.

III. ТРЕНУТ. (11 сати.)

Десно крило одпочиње јуриш, лево не улази у борбу само држи у шаху десно непријатељско крило.

Први и други баталион у јуришним колонама полази на јуриш, коњица непријатељска полази к њима да их врати, но други ескадрон трком непријатељску коњицу сузбија — баталиони (први и други) продужују своје наступање, но заменица непријатељска и артилерија из позиције **Ж** довата их с десног бока, доводи у неред и ови одступају.

IV. ТРЕНУТ. (11½ сати.)

Главни јуриш.

Сва артилеријаа (прва друга и трећа батерија) излази напред на позицију **Р** и жестоком ватром суз-

бија непријатеља који се упутио на јуриш за одступајућима.

Непријатељ одступа.

После 10 минути ватре артилеријске, трећи и четврти баталион узима на руку и полази на јуриш; први и други баталион уређује се и понавља свој јуриш такође (једновремено са осталима).

Коњица на левом крилу први и други ескадрон, полаже копља и креће се на јуриш такође.

Други ескадрон за то време и артилерија свијају се иза бојнице и чине заменицу.

v. ТРЕНУТ. (ПОДНЕ.)

Непријатељ бежи.

Сва војска строји се у обичне колоне по одељенима и поред воденице на бари излази иза Споменика на Врачар.

Пехота напред, за њом други и први ескадрон за овима сва артилерија, а острагу трећи ескадрон.

Излазећи на Врачар у истом реду строје фронт у лево и најпослед дефилују и иду сваки на своје место.

Примедба 1. Наше ово примерско бојиште има и своју историјску важност, јер је на истом месту године 1717. принц Евгеније био ужасан бој с Турцима и ту великог везира разбио, који је дошао био опсађеном Београду у помоћ.

Примедба 2. Због што би ова маневра продужила се најмање до 2 сата по подне, добро би било, да се војницима на одмору код Пашине Чесме даде мало ракије и подели по мало сира. (Леб собом неким се каже да понесу.)

О битки код Фридланда.

Битка код Фридланда догодила се 14. Јунија 1807. год. између Руса и Француза; првима је заповедао ђенерал руски Бенингсен, а другима Наполеон. Види слику 4.

I. ТРЕНУТ.

Ђенерал Лан излази из села Постена и размешта се у положај жутом бојом означен, његово развијање закривала је батерија с п. — Ђенерал Груш са коњицом беше на левом крилу. — Стрељачки низ дуж целог фронта отворио је одма живу ватру. — Задатак ђенералу Лану беше, да само Русе уздржи.

II. ТРЕНУТ.

Око подне Бенингсен ђенерал руски, кушаше да узме Хајрихсдорф но коњица га француска одбије.

III. ТРЕНУТ.

Око два по подне дође у Постен Наполеон. Промотри свог противника и војску овако распореди:

e = Неј

f = Лан

g = Мортијер

h = Груш

i = Гарда и Виктор

k = Коњица (Латур-Мобур.).

IV. ТРЕНУТ.

У 5 сати увече, Наполеон даде знак обштем јуришу. Десним крилом напред, а лево измичући од судара, колико само да противнике у шкрипу одржи. — Неј пође у Фридланд.

Коњица руска с левог крила крене се на јуриш да га заустави, но Латур-Мобур са својом коњицом предухитри га на село Серлаку. Неј наступа и устукне у крај лево руско крило; но у тај мах руска заменица **ВВ** бајонетски пређе преко реке Але а батерија **С** довати десно крило његово.

Неј одступа у нереду.

V. ТРЕНУТ.

Сенармон из војске Викторове излети на позицију **m** са 36 топова, опали живо на Русе и устукне их у кут пред Фридландом. — Војска Викторова иде корак по корак за Русима. Неј међутим уредив своју војску иде на јуриш поново и улази у Фридланд. По улицама је жестока и огорчена борба. Руско лево крило одступа сасвим и запали варош.

За то цело време средина и десно крило руско било је непрестано у шаху.

Кнез Горчаков, пође к Фридланду са своја два дивизиона но ту га Французи љуто оштете. —

Остала два руска дивизиона беху нападнута Удино́том, Мортијером и гардом и бачени на реку.

Французи преноће нешто с леве а нешто с десне стране Але. — Руси измакну сасвим.

ПРИМЕДБА. Да би у примерској борби испод малог Мокрог-Дуга, фигурирао непријатељ треба око 8 сати из Београда да се крене једно одељење, које за ту цел зараније ваља да је одвојено.

Довољно би било три чете, два тона и један вод коњаника.

Што се тиче самог рада за време борбе, официр ком се преда управа зна ће сам шта му у ком тренутку ваља чинити кад му се објасни смисао целе маневре.

Ми на тактики, може се рећи, скоро ништа не-
радимо, па нас је заго овај први покушај у најве-
ћој мери и обрадовао, а мислимо, да ћеју се и остали
наши другови зарадовати, и једни ћеју ваљда узети,
да употребљену тактику мало озбиљније проучавају,
и тиме се у својој грани дотерују, а други ћеју можда
добити воље, да и сами оваково што саставе и за
поуку нам изнесу. Користи су од овакових покушаја
неоцењени и ми би се озбиљно радовали свакоме по-
јаву на овоме пољу.

Ми смо још лане једном приликом замолили неку
господу од наших другова, да буду добри ово и оно
известно изградити и за поуку осталима друговима
својима изнети. Међу тима мољенима био је и наш
изврстан друг г. Владимир Николић, капетан штабни,
о коме имаћасмо убеђења, да је у својој грани врло
практичан. Њега смо дакле замолили били, да нам
начини пројект о маневри, и са захвалношћу ево
прими смо од њега овај први покушај. Он је у овоме
хтео да подражава битци код Фридланда, али би се
исто тако могло подражавати и нашим неким бит-
кама, које су се чиниле по начелима тактике, и о ко-
јима бар у главнима цртама знамо, како су се извр-
шиле; на прилику могли би поновити битку Мишар-
ску од 1807. године, или, бар у једном моменту ма-
невре, битку Суводолску 1809., итд. Од овакових по-
кушаја имали би поред дидактичне користи још и ту,
што би на тај начин проучавали и *нашу* ратну исто-
рију, а то би нам народни понос узвишавало.

Још овом приликом нек нам се дозволи замолити и самог г. Владимира, а и осталу господу наше другове и напоменути им, да би нам користан и нуждан био један пројект за већу маневру, какве досад негради смо, а коју би нам ваљало већ начинити негде у Србији с народном војском у повећем броју (рецимо 10000 људи). Ми мислимо, а ваљда ћеју и остали тако мислити, да би корист од такве маневре била већа, него што би изнео трошак око ње. У оваквима стварима недржимо да би политично било најстрожије пазити на начела икономије, јер корист претеже штету.

Драгани.

О ЖЕЛЕЗЊАЦИМА УОПШТЕ*

С ПОГЛЕДА ПРАВНОГ И ДРЖАВНОГ.

ПРЕВЕО ДРАГАШЕВИЋ.

САДРЖАЈ:

Приступ.

I. Део, правни положај железњака у држави.

II. Део, државна политика према железњаку.

1. Полити а државина према грађењу железњака.

2. Политика државина према радњи железњака.

ПРИСТУП.

I.

Научни положај науке о железњацима.

Држава даје поједином најближу и најважнију помоћ, јер он у својој осами према околнима људма и одношењима, био би лишен сваке заштите.

Што се више поједини у заједнину спајају, то се више олакшава држави њен задатак у обичнима случајевима, и унапређен *дух удружења* чини у исто

* Ово изредно дело изишло је 1865., — и ми га ево по нашем обећању дајемо нашој публици у преводу, уверени, да ће многим бити добро дошло, јер ово је први покушај, да се знање о железњацима (гвозденима) путовима, у системну науку за себе сведе, и ми проричемо, да ће кроз неколико година већ стајати у програмима већих школа у Европи и ова наука, на исти начин, на који пре 50 година постаде и најцртна геометрија засебном и системном науком, а пређе бејаше раструрена овамо онамо по другима математичним наукама. Др.

време држави неки просветан корак, јер је он њен круг радње искупио на највишу њену целъ.

Где се на против има да решавају задатци који приделење живота, круг права и снагу појединих у свакоме правцу преузлазе, јер су то цељи заједнине, а не само појединих, ту је држава и овда сасвим уделна, кад решавање задатка не узима у своје руке, него само пристаје у заједнину.

У пуној мери важи ове и о *грађењу и радњи за јавност намењених железњака.*

Прибирање капитала и радне снаге, прибављање територије, руковођење грађевине, која сметајућ утиче у многа правно основана одношења, неспречна и сваком користна радња, — сви ти задатци могу добро да се изврше само под *надзором државе.*

Али није доста, да она железњаку наклања заштиту својим општим правним уредбама, него му мора из виших призрења с једне стране *нарочиту заштиту* дати, с друге стране *неуждно ограничење* назначити.¹

Овом нарочитом призрењу државе одговара снажно унапређење материјалне и духовне цељи појединог као и самог државног склопа, које се железњаком изазивље.

Они дакле нестоје у случајној свези са државом, него у *суштину овог одношења спада непрекидна узајмност, непрестајно и узајмно давање и примање.*

¹ Железњаци су најочитији доказ, да задатак државе неограничава се на то, да се постави правни ред, него да она позитивно утицати мора у унапређење људске животне цељи.

У овом тесном савезу између државе и железњака, у том сродном приделењу за општину стоји клица за научно оснивање науке о железњацима, које се само на држави и државним наукама основати може, јер сва остала научна поља суштину ових одношења необузимљу.

2.

Докле бата ова наука.

Због потребе установа железњачка узимала се с других гледишта и у различном правцу; једанпут нарочито по *техници*, па онда по *приватном праву*, најпоследње с гледишта *народне привреде*. Но ова поља стоје према науци о железњацима само у реду као помоћне науке.

Техника, иако железњацима до непомишљане висине уздигнута, опет није цељ њихова, јер она показује и употребљава јестанствене законе, којима се при *грађењу и радњи* железњака послужујемо.

Приватно право долази код железњака као обичан праван субјект, и ако су ова одношења многа и различита, то долазе само отуда што правни круг тако утичних установа наравно и простран мора бити те да се и опет обичне правне форме неморају напустити.¹ Кад се у корист или у ограничење железњака општа начела приватног права измешују, то се чини не због тога, што железњак приватном праву

¹ Експропријација на прилику није никако приватноправна особина, још мање државно право, које почива на преваги општих интереса према правима појединих. У својој употреби показује оно свакојако приватно право, но које се и опет под обична правна правила подлаже.

ђоја неку нову форму даје, за коју његов стари праван систем неби места имао, него само због општих т. ј. државних призрења.¹ Приватно право увек је на гледишту одношења појединих. Сваки железњак долази у многа таква, али последња целъ сасвим им је друга, она служи општини, одношењима свију, држави.²

Наука о народној привреди брине се о народним стварним добрима, о произвођењу, о делењу, о обрту и о трошењу њихову. Познавање њених закона како при грађењу тако и при радњи железњака врло је нужно, једно због тога, јер до ње већином стоји финансијска могућност таквог железњачког предузетка, а после, и то је још важнији обзир, што се општи привредни интереси народа железњаком унапредити морају. Али и ова дисциплина недаје довољног научног основа за нашу науку, која мора да покаже, да железњак ван привредних интереса народних и оне државине, и поред материјалне цели народна и државе, такође и духовне и наравствене интересе обојих подпомаже и унапређује. Наука о привреди небројећи је у праву др-

¹ Тако је на прилику у §. 42. пруског железњачког закона држави остављено право да својину пута с целим прибором с пуном накнадом прекупи, од општих начела о праву својине одступајуће ограничење у корист државе. На такве приватно правне особине мора се свакојакo у науци о железњацима позити, јер оне бивају само због државних прирења.

² Што су железњаци врло често сасвим приватног постанка, то ништа не мења у њиховом јавном значају, јер као што свака добро сваћена особинска делатност увек и цело унапређује, тако је то овде случај још увећем степену. Та ствари у свету и недобивају своју важност по њиховом првом побуђењу.

жавну науку, налази у држави самој своје практичне употребе и то у својој финансији и политици. А ту ћемо се с њом сусрести и с нашом науком о железњаку. Научно развијање њено може према досадањем само на природном основу државе бити, јер ће се само у њој икономне, духовне и наравствене цели и појединог и заједнице унапредити. Ово развијање пак нема никако само важности теоријског испитивања, него даје при оцени о том јако уплетеном питању железњака известан правац и основ сталним начелима за нуждне последке, што овде, као и свуда, само наука учинити може.

3.

Појам и делење науке о железњацима.

Системно спајање начела, која излазе из суштине и приделења државе за грађење и радњу железњака, то је намера и садрж науци о железњацима.

Као што се пак државна мисао појављује у праву и политици, тако се и ова наука по научно мора да подели.

Јавно право државе опредељава и железњацима њихов правни положај у држави и према њој, а старане владино (политика) подпомаже их, руководи, заштићује и ограничава у интересу заједнице.¹

Остало делење, као на прилику по грађењу и радњи железњака може при излагању појединих ствари

¹ Свако питање може се сматрати са правног и политичног (државног) гледишта. Но ово се неможе препоручи и онде, где се на спољашњи ред обзирати морамо, као што је то при усвајању каквог критичног система. Мол. стр. 51.

имати практичне вредности, али, почем без научног значаја, неможе мерилом бити за сам систем у целоме. Исто то важи и за делење на *државне и приватне* железњаке, које се при општем опредељењу свију железњака само као подложно узети може, као што ћемо у даљему говору и видети.

Из разлике ове науке од других, као што видесмо, излази даје, да *приватно правна, техничка и народно икономна* питања само у толико у наш систем ући могу, колико су она или кадра, да одношење између државе и железњака разјасне и осветле, или у колико је државно старање (политика) начела технике, приватности, и народне привреде практично остварило, или најзад н. пр. у колико се приватно правно опредељење у интересу заједнине ваља измењивати.

Одношење железњака према *државној икономији* такође различито стоји, што би се могло покушати, да се као нешто треће уз право и политику прида.

Наука о државној икономији истина се, понајпре због практичних узрока, попела на степен засебне и осинорене државнонаучне дисциплине, али опет, кад се изближе погледа, према праву и политици није она никаква супротица, него мора час уз право час уз политику да се урачуна, што држава има гледом своје привреде сваки пут на два различита питања да одговори, на једно, каква јој права у овој смисли припадају, и на друго, како је она своју *икономију* уредила, те да у исто доба њој од користи, а земљи од најмање штете буде. На овај исти начин сусретају се железњаци час са *иконом-*

ним правом државе, час пак с њеном икономном политиком због чега и сва одношења, према овој разлици, или иду у државоправни или у политични део.

Што се на послетку тиче државне етике, коју Мол сасвим уместно поред права и политике у државне науке броји, то наше разлагање за њу не захтева никаквог нарочитог погледа, него њену науку може а и мора увек да споји са правним и политичним гледиштем, јер се и промена и употреба државне етике никад засебно помислити неможе, већ само онде, где се државна мисао појави у форми правне уредбе или ти политичне мере.¹

Према овоме цела садржина ове науке о железњацима мора се раздвојити на два дела и при том како гледишта општа тако и важнија позитивна определена једно с другим у разматрање узети.

I део обухвата правни положај путова железњака у држави;

II део узима политику државину у односу на те путове, и то у

1 одсеку према грађењу путова,

2 одсеку према радњи њиховој.

Историја и статистика путова железњака требала би у пространијем излагању у нашој науци нарочито место да заузме поред догматног дела. Али за цел овог кратког нацрта те науке доста ће бити и толико, што ћемо увек на згодном месту при догматном разлагању навести по коју историјску и статистичну белешку.

¹ Види појам и садржину државне етике, па онда колизију њену с политиком у изредном делу Роберта Мола: *Encyclopädie der Staatswissenschaften*, нарочито страну 499 и 542...

Аустријске ракете.

Из Österr. Milit. Ztschft*-а.

Аустријске ракете јако су омиљене код војске још од 1817, кад су уведене, јер су врло удесне за руковање, јер се лако кретати могу, јер се згодно употребљавати дају па и у онаким приликама, где друго потеже оружје неможе, или тек с тешком муком. У ратовима од 1848, 1849 и 1859, а и у другима пре тога, тактична вредност ракета због њихове успешне употребе, довољно је доказана.

Но ракете су одговарале свима захтевањима од њих *пре* него што се *жлебовно* (олучно) оружје завело, а особито топови; и жлебовне пушке и топови јако су ракети цену побили.

Ако је дакле требало, да ракета своју тактичну вредност и даље задржи, и ако се неће, да се оне као неважне и без цене из боја избаце, онда је требало и њихову способност сразмерно новом оружју увећати.

И Аустрија је то чинила, и градила је многе опите од 1859 па до прошле јесени, којима задатак бејаше да дејство ракети увећају, и да одклоне неке незгоде, које су се у последње време на ракети показале.

Тешко да ће се наћи у техничком делу ратне вештине још који задатак, чије би решавање захтевало толику употребу теоријског и практичног знања, и чије би решење толико стајало до подпуног слагања употребе и дејства радећих елемената, као што је то при убојној ракети. Потом се могло још напред знати, да ће се и при најстрпељивијој и најосновитијој ревности, да се ракета поправи, тек врло лагано и запињући цељ постигнути. И већина ових опита, била је или од незгодних или врло сумњивих последица. Тек искусило се, да се веровати може, да ће се у будуће имати добар успех.

Инглеz *Хел* поднео је аустријској влади године 1859. обртну ракету без прута, коју је он изумео. При онда чињеним опитима осведочило се употребљено начело, али пут *Хелове* ракете није био ни у половину тако правилан, како би требало, те да се о погођењу верује, а и зрна небеху толика, колико је нужно за употребу, па и справа за хитање није била за ратне цељи употребљива. На кратко, из опита са *Хеловом* ракетом видело се, да осим једног начела, нема никаквог више чинитеља, који су нуждни, те да то оружје одговори захтевању данашњих ратова, а нарочито задатку саме ракете; али и видело се, да ће се продуженим трудом моћи ваљда та ракета дотерати.

И аустријска влада купила је 1860 ту *Хелову* изумеовину, па је наредила, да опите за дотеривање чини артилеријски одбор и артилеријска радиочка чета (Zeugs-Art.-Commando № 18), која је и донде

ракете израђивала. Као најглавније тачке овога задатка постављене су биле ове:

1. Да се точно одреде и употребе они елементи, до којих поглавито стоји лет ракетин, а то су: потерна сила, положај тежишта, деоба силе на потерну и обртну и направа за то обртање.

2. Да се постигне дејство, које ће да задовољи задатак ракете, и које да буде у известном одношењу према својству осталог оружја.

3. Да се начини више родова метака, који ће да одговарају различној употреби ракете.

4. Да се изнађе основит, прост и у сваком случају поуздан начин грађења, како да се добију најбољи и што више подједнако израђени производи, те да се осигура погодност убојним ракетама.

5. Да се начини лака, спретна, тактичном задатку ракете уопште, и природи обртне ракете посебице одговорна справа за хитање ракета.

Сваки, који иоле познаје природу ракете уопште, а нарочито особитости обртне ракете, тај ће знати и безбројне тешкости, које су скопчане с решавањем овога задатка, а чији узроци често ни најбрижљивијим испитивањима докучити се немогу. При свем том овај је посао за ово кратко време (3 године) толико унапређен, да су се пробе чиниле већ и пред царем и главним артилеријским инспектором. До успеха, какав ћеју ракете показати, стајаће, хоћеју л' се усвојити, а почем се измени у начелу конструкције бар за сада неможемо надати, то ће ју ови податци о направи и дејству ракета свакојако бити од важности.

Обртна ракета има гвоздену цев, у коју улази гориво, и има зрно, које је за ту цев утврђено. Ракете по свом роду, а нешто и по величини њихових зрна зову се различно и има их 4 или 6 фунташких (са шупљим зрнима) има их картачних, има за паљење, и за осветљивање.

Цеви за све родове ових ракета широке су 2" а дебеле $1\frac{0}{12}$ од линије. Дужина им је код оних за осветљавање $14\frac{1}{2}$, иначе свуда 12 палаца. Гориво се утискује у цев хидраулском справом и то с притиском од 1200 центи (на сву ширину шупљине), па се онда пробуши као фаља.

Још ваља приметити, да се ове цеви граде од гвоздених плоча извлаком, и да им се јачина, пре него што се напуне, испита притиском од 400 атмосфера.

4 и 6 фунташка шупља зрна обла су па дугуљасто заокругљена (cylindro-ogival); пуне се са 5, 8 лота барута за распрскање и имају паљач гњечан (concussion, што се гњечењем упаљује), који је исто тако начињен, као и паљач за аустријске пољске топове. На доњем крају зрна, и то тамо, где се зрно од остале своје шупљине дном одваја, има 4 рупе за обртање зрна, кроз које излази барутни гас, кад се гориво ракетно упали, те тако обрће цело зрно око његове веће осе озго на ниже, с лева на десно. Тежина метка одговара називу.

У картачним кутијама обртних ракета има по 21 олован пурак сваки по 3 лота тежак, и у нарочитој преградици $1\frac{1}{2}$ лота барута за распрскање. Рупе за обртање начињене су онде, где долази го-

риво за распрскање, само одвојене од ње. То пак паљиво запаљује се кроз палицевку, која је у дну преградице избушена, која га везује са горивом ракете, а које је тако удешено да на 50—100 корака пред предметом прсне. Готова картачна кутија тешка је $4\frac{3}{4}$ фунте.

Зрна за *палење* то су обле, напред заобругљене гвоздепе кутије напуњене паљивом и избушене са 6 рупа за запаљивање. На њима има један особити део, у коме су рупе за обртање. Паљиво то подпаљује се кроз две цеви, од којих је једна у дну кутије, а друга онде, где су рупе за обртање. Готово зрно тешко је 6 фунти и 29 лотова.

Зрно за *осветљавање* то је обла цев од гвозде-ног платна, која је испуњена светлећим горивом, и на њој има горе штит од платна, да је при падању задржава, а доле један особити део, у коме су рупе за обртање. Између зрна и онога где су те рупе има 3 лота барута, који зрно тера. Тежина је овом зрну $10\frac{1}{4}$ фунте.

Сасвим готова *4-фунташка* обртна ракета са шу-пљим зрном тешка је 7 фунти и 22 лота, а *6-фунташка* 9 фунти и 22 лота; *картачна* ракета 8 фунти и 15 лота, *паљива* 10 фунти 19 лотова, *светљива* 14 фунти 17 лотова.

За *палење* ракета узимају се као и за топове фриксијонске чашице.

Направа, из које се ракета избацује, то је др-вен *троножац*, који има горе једну ижлебену ку-тију, па онда *справа за гађање*, која се особитим кли-ном углави у кутију треношчеву, па *ракетска цев*

која је у особитом лежишту на справи за гађање, и на последку *тежина*, која износи 10 фунти и веша се о кутију на трonoшцу да би му се сталност већа дала.

Ракетска цев начињена је од гвозденог платна (плекса) и у њу се увуче ракета до зрна.

Кретањем справе за гађање управља се ракета за елевацију и за скретање као и код пољских топова. Направа за гађање удешава се са некакве две завртке.

Цела направа за ракету (лафет) тешка је без оне тежине близу 260. При премештању за наблизу цело носи послуга, и то или се одкачи тежина или и цев па онда 1 човек носи трonoжац са направом за гађање, тежину други, цев трећи, или цео лафет један, а тежину други. При премештању за на даље као и при маршевима лафет се ракетски носи или на ракетским муницијонским колима или га натоваре на коња, мазгу итд.

О различним родовима метака и даљини дејства обртних ракета може се навести оволико:

Картачна ракета бије до на 200—300 корака.

4-фунташка ракета са шупљим зрном тера између 400 и 1900 корака,

са *6-фунташком* пак гуца се на 600—1200 корака.

Тако и *палива* на 500—1000 кор.

а *светљива* под углом од 70 степени, и та се елевација може удесити квадрантом на справи за гађање. При опитима имале су *4-фунташке* ракете са шупљим зрнима на

600 кор. средње уздужно расипање	30 кор. попречно	12
1000 " " " "	95 " "	18
1600 " " " "	170 " "	23
1900 " " " "	190 " "	48

6-фунташка ракета са шупљим зрном

500 кор. средње уздужно расипање	25 кор. попречно	6
900 " " " "	34 " "	9
1200 " " " "	50 " "	12

Картачна ракета имала је на

200 корака 15 погодака
 300 " 9 " у две, 17 фатова дугачке, два фата високе и 50 корака раздалеке тарабе.

Ови резултати истина су слабији, него што су код најновијих опита са распрскајним зрнима из топова, али их ваља судити по особитој незгодној природи њихових елемената. И ако се мора признати, да је нужно, а и могуће је, обртне ракете још даље дотеривати, то опет ваља дозволити, да су оне већ и сад својом даљином ношења и сигурношћу гађања далеко надмашиле досадање ракете с прутом од 9 до 11 стопа дугачким.

Уштеда овог прута није само икономска добит, него и олакшава пренос, тактичну употребу и руковање. Па онда овој ракети много мање смета ваздух, кроз који лети, него што је то код ракете с прутом, која због големе његове дужине често је сасвим изложена вољи ветровој.

И. Шаф.

БРЕТОН ДУБЛА.¹

Месеца Септембра 1806 године огледиваше *Наполеон* I. војску на Марсову пољу. И већ је пројахао пред фронта од неколико регимената, кад, дошав до једне хусарске регименте, угледа једног малог својевољаца на коњу изван врсте. Чудећи се о тако лошој дисциплини, таман хтеде да пуковнику те регименте изјави своје незадовољство, а овај га замоли да изволи сам упитати тога погрешившег војника.

„Нек дође“ рекне Наполеон.

Млади својеволац приђе галопом к цару, и цар га упита за име.

Ја се зовем *Дикy-Лаборд*, рекне својеволац, али ме у регименти зову *Бретон Дубла*.

„Зашто си изашао из реда?“

„Што још, у њему и нисам, него досад бијах само као својеволац, а сад се тек надам у регименту ући, ако ваше величество нађе да могу.“

„А шта те нагло да у службу дођеш?“

„Љубав к отаџбини и што се немогодох да растанем од мужа.“

„Дакле ти си жена?“

„Јесам господару.“

„А како ти се зове муж?“

¹ Les femmes militaires de la France par Alfred Tranchant et Jules Ladimir. Paris 1866.

„Зове се *Понсет*, и ту је у регименти станар * Наполеон се јако зачудио, и да би се уверио, да ли *Бретон Дубла* и егзецирати се уме, заповеди јој, да у ред уђе. Пуковник учини неколико стројења и својевољац се егзецираше ко какав стари војник.

„Доста доста,“ рече Наполеон, „задовољан сам *Бретон Дубла*, ја те постављам за помоћника станару, иди своје ескадрону, видећемо се опет.“

Та хусарска регимента (шеста) била је у битци код Ајлаве (7 и 8 Фебруарија 1807) и нови станар имађаше овде прилике да се одликује. У сред битке буде *Бретон Дубла* послата с налогом неким, и кад је то извршила и враћала се, угледа једну француску четицу од неколико људи, како је једно одељење руских коњаника опколело. У мах суне она на непријатеља погуби сабљом предводитеља, избави француске војнике и врати се с појасом погубљеног официра у стан.

У боју код Фридланда одликовала се још више. Одма у почетку битке буде у плећа од пушке рањена, ал она иопет с највећим бесом јурне у гомилу. Ту добије још једну рану у десно раме. Но и ова друга рана није њу задржала; она нехтеде да иде да јој се ране привежу, него их привеже сама, пусти узде коњу на врат, а докопа сабљу у леву руку, па тако поново јурне у редове непријатељске. И шест Пруса одведе Наполеону као робове.

Од 1807 буде ова храбра жена непрестано у тој регименти и дивно је вршила све дужности и службе, као какав војник, употребљавајући се као

* Конакција по нашим правилима.

Ађутан, а и као гласник и увода, почем је више пута у женском оделу или као пиљарица или као сељанка у непријатељски стан долазила.

Код Ватерлова и њој буде црни петак и одужила је отаџбини последњи дуг. Њен муж, постав међутим капетаном, умро је поред ње, а њој бијаше нога пребијена, те јој мораше сећи.

Инглези је у том боју заробе и дивилису јој се и поштовали је. Др.

КЊИЖЕВНОСТ.

Neues System der Winkelmessung, angewendet auf eine verbesserte Kippregel und einen Distanzmesser. Patent von R. Jähns. Ingenieur. Berlin 1865.

НОВ СИСТЕМ ЗА МЕРЕЊЕ УГЛОВА итд.

Из *Mil.-lit.-Ztng-a.*

Ми смо и лане у војину за месец Август на стр. 271. јавили били о једној изумеовачи инџинира Јена, т. ј. о новом мераћем столу, који се може сматрати као врло голема и важна поправка досадашњих столова. Оно врло досетно и паметно, а нити сложено нити скупо покретање стола, који је не само у пруској, него и у Аустрији, у многим државама немачким, у Француској, Инглеској и Америци потентован, досад се и у практичној употреби, особито у Пруској и све више

и више препоручује, тако, да по оцени људи, који се у томе разуму, сасвим је удесно и спретно и мало по мало изагнаће све досадање мераће столове.

Ове пак године инџинир Јен употребио је ту своју мисао о механизму, за хоризонтално намештање стола у другој смисли као основу *новог система за мерење углова*, на што је у Прусској већ и патенат добио.

Изумеоц је понајпре с употребом тог новог начела начинио *сасвим поправљен* Кипрегел и *један нов даљиномер*, и то даљиномер у два различна вида, од којих је један за џеп у пуном значају те речи.

Користи овог новог система за мерење углова ово су:

1. Углови се могу читати и без нонијуса и без наочари, и онде, где то устреба, могу се одредити с већом точношћу, него с икојим досадањим инструментом.

2. Дурбин у сваком тренутку стоји врло чврсто без икаквог клатења.

Засад оволико; а кад справа буде сасвим готова, а ради се под надзором његовим у механичкој фабрици Јена и Тусента, онда ћемо о тој за војника тако важној изумеовини, говорити опширније. Др.

Нове књиге.

Hell dor ff, Major Heinr. v. Der Infanterie-Unter-offizier als Sectionsführer im zerstreuten Gefecht. 7, nach den neuesten Erfahrungen verän-

- derte Auflage. 8. (48). Berlin, Hempel, 1866.
 Цена 3 гроша.
- Plée, Léon. — Abd-el-Kader, nos soldats, nos généraux, les guerres d'Afrique. Paris, Barba.
 Цена 16 гр.
- Witte, W., Die gezogenen Feldgeschütze von Jahre 1864 nach ihrer Einrichtung, Ausrüstung etc. nebst einigen Regeln für die Behandlung des Materials. 2, verbesserte und vermehrte Auflage. Mit 3 Tafeln Abdildungen. Berlin, Mittler & Sohn. Цена 20 гроша.
- Heinze, Theodor, Pferd und Reiter, oder die Reitkunst in ihrem ganzen Umfange. In einem höchst elegant ausgestatteten und mit 100 in den Text gedruckten Illustrationen gezierten Bande. Leipzig, Otto Spamer. Цена 40 гроша.
- Studien Kriegswissenschaftlichen Inhalts. Oldenburg 1866, Schulze. Цена 16 гроша.
- Lemp, H., Die Kavallerie der Vereinigten Staaten von Nordamerika. Basel. Schweighauser. Цена 6 гроша.

НОВОСТИ.

—
 РУСИЈА.

Овога пута *рекрутовање* у Русији биће последње по старом систему, јер и као у свима осталима грамама државним, тако неће изостати ни у војној струци нових измена и допуна. Од 1858. па на овамо много се већ штошта у руској војсци изменило, као н. пр.

што су смањили рок војној служби (од 25 на 15 година, и то 6 у редовној војсци, а 9 у резерви), па онда поправка стања „подофицирског“; који сада пошто одслуже 12 год. у војсци могу, по положеном испиту, ванцирати за официра, или, ако не то, добијају по 100 до 150 рубаља годишњег издржања; па онда што су укинуте у војсци батине (1863). итд. Сада се по заповести царевој у војном министарству припрема пмена свега досадањег система; да се досадањи рекрутни систем одбаци и уведе општа обвезаност по образцу пруском. План за ову тако важну реформу смишљен је за време царевог последњег бављења у Бабелсбергу. Реформа сама већ је наложена највећима местима, пошто су спреме, — хвала неморном и изван Русије чувеном војничком капацитету, министру војном Милутину, — већ скоро готове. О појединостима не може се још ништа да каже, ал главне тачке могле би се напоменути ове: Обвезаност за војну службу да буде општа; да се војска подели на стајаћу, на народну у два позива и резерву народну; да се уведе једногодишњи рок за својевољце итд. У стојећој војсци служи ће се 7 година, и то 3 под барјаком, а 4 у резерви. Народна војска првог позива обухвата ће људе до навршених 30 година а не 32 као у Пруској. Но то одступање објасњава се тим, што у Пруској почиње дужност од 20 година, а у Русији ће од навршене 17, помишљајући довољну физичну развијеност.

§. 7.

Намера, поделење, величина опрезних чета

продужење.

ПРИМЕРИ, ГДЕ ЈЕ ДОБРО БИЛО, ШТО ЈЕ ОПРЕЗА

ПРЕНЕВРЕГНУТА.

1. Из опсаде града Лиле у рату за шпанско наследство.

У војни 1708. у Фландрији обсео је био принц *Јевђеније* 14 Августа јак град *Лилу*¹ а генерал *Мерлборуг* са 60.000 војске стајаше код моста *естијерског* на *Шелди*, да ту обсаду заклања, и рану, која за њу из *Ата*, *Уденарде* и *Брисела* иђаше, чува.

У граду заповедаше у оружју оседели, својим јунаштвом и иначе другим ратним врлинама прослављени Француски маршал *Буфлер*. И чак до 28 Септембра трајаше још ова опсада и *Јевђенију* још никакo небуде могуће, и ако је више пута јуришавао, да штогод штогод уради, а сад на један мах почне граду недостојати праха. Да га унесе у град кроз сред непријатељске војске подухвати се син прослављеног маршала од *Луксенбурга*, и извршио је тиме најодважнији посао, у свој ратној историји.

Он одбере 2500 највештијих јахача од различитих регимената и различите војске, даде сваком по врећу од 30 ока барута, да на коња привеже, по 3 пушке и по много кремења и пође тако на пут праћен од две кумпаније пешака. Под видом, да иде против излетања од стране савезника, који Француске оближње области узнемираваху, разашље он на разне стране по малене чете, те да непријатеља у неколико завара. Чим је пак то постиго, он одма извести *Буфлера*, да би радо под врата *Лили* дошао

¹ У Француској, округ Норд; 73.000 становника.
Војник на Маршу II.

крене се једне тамне ноћи и на челу својих људи сасвим изненада искрсне пред околном (логором) *Јев-ђенијевим*.

Ко иде? викне му стражар онако по холандски, и један официр, који тај језик разумеваше, одговори му, да долазе од позорне војске, послао их је *Мерл-боруг*. Стражар дигне врлику и капетан од страже строго испитиваше овог официра, који му на свашта одговори, и пуште их унутра.

Чим се пут отвори, одма ови почну да пролазе и већ бијаше их половина прошла, кад један официр видећ људе јако размакнуте викне, примакни се (*sergez*). Ова реч ома начини сумњу у капетану и он заповеди онима, који још пролазаху, да стану. А кад ови нехтедоше он заповеди да се пуца.

Од ови пушака завали се неколико врећа с ба-рутом и преко 60 коњаника с коњма изгору. — Коњаници немачки, који у близости стајаху, одма потрче на вику и необучени и у час стајаше готова цела коњица. Али за то време већ је *Луксенбург* с већином својих људи доплео до врати градских и улети унутра. Који неуграбише на врата они окрену путем к *Дуају* и Немци их гонише, ал ништа.

2. Пруски поручник Лукадов.

Војска принца *Хенриха* стајаше код *Нинице* у Чешкој једва две миље далеко од *Лаудона*. Манастир *Пезиг* беше на једној стрмој стени пред десним крилом пруске војске, а скоро толико, једва $\frac{1}{2}$ миље и од непријатељског окола (логора). Имађаше јаке зидове и по једној јединцатој стази онако по камењаку могло му се прићи, куда становници на мазгама радну доношаху. *Аустријанци* смели су с ума ово важно место да заузму, и заузму га *Пруси*, и сваки дан у подне стражу измењиваху.

Аустријанци су га већ неколико пута нападали били, и последњег пута тако га је храбро поручник *Билербек* бранио, да је непрекидно остао у прускима рукама. Но кад је војска свој досадањи положај напустити хтела, онда је манастир последњи пут посетио 8 Септембра поручник *Лукадов* са 60 људи с налогом, да га сутра на вече у 10 сати у највећој тишини остави, ал ако непријатељ с већом силом навали, он да нечека то време, него одма да одступи. Пут к војсци буде му назначен за оба случаја.

Лукадов свршио је примљени налог с исто толико смишљености и оштроумља колико и највеће присебности. Цела важна тајна да ће војска да се креће учинила је, те непријатељ ни о одласку *Лукадовљево*м несањаше. Он пак заповеди кметовима из оближњих сеоца, да му пошљу ране. Од тих сељана избере себи путевође, али ником ништа неговорећи, него их затвори сваког за себе, а остале пошље сваког појединце на траг. Три хусара, које је *Лукадов* с рапортима најближој пруској стражи зором 9 Септ. послао, једва су се минуле непријатеља и донесу глас, да је шума између *Пезига* и *Штрасдорфа* — два села управ на путу од манастира к пруској војсци, — пуна непријатеља. Густа магла покриваше цео предео још и око 10 сати пре подне.

Лукадов тражаше да се што боље извести; он пошље једног сељанина, и, за бољу сигурност и једног преобученог војника с једним дететом, и сви му донеше глас: две регименте стоје у шуми близу манастира. —

Већ је подне, магла прилично попусти; *Лукадов* увери се сам, да су из шуме дошла 4 хрватска баталијона и манастир почну да обкољавају. Сад ту нетреба часа почасити ни морао је смислити шта ће; али то је било тешко и опасно.

Предати се без одупирања није му дозвољавала дужност и част; чекати па се јуначки бранити, значило би 60 ваљатних људи без цељи и без изгледа на успех жртвовати. *Лукадов* одважи се да одма пође; његови војници незнађаху ништа о томе, а нису знали ни да је непријатељ тако близу. По мирноћи и равнодушности на лицу *Лукадовљево* и по његовом владању нису могли на ништа помислити. Он закаже својим људма, да се ни од чега, што би видели или чули, непрезају и неплаше, па и ако би наишли на какву чету непријатељеву, који је још здраво далеко, да непуцају одма, него да ће им подпор и помоћ доћи; напоследку заповеди највећи ред, тишину и најточније вршење његових заповести. Па се онда крене; један путовођа бијаше напред пред четом, обећавши му богату награду, ако их добро, а припретивши му смрћу, ако их небуде добро водио. А само путовођа и бијаше познат пут, којим су пошли. Остали сељаци бијаху острагу и морали су тумачити свакад зашто то, кад год су путем лево или десно пошли. И тако се могао *Лукадов* увек уверит о поузданости путовођа.

У највећом реду и тишини оставе они манастир, и нико осим *Лукадова* незнађаше и немишљаше на опасност. Наједанпут виде они на путу брду у подножју две регименте коњаника. Све се устукне и шћадијаше ороз да запне, ал *Лукадов* строго запрети и спушташе се низа стрму стену стазом, куда никад ваљда човечија нога ступила није. Чим се сиђу доле, шта угледе? На 200 корака од њих стоји један Драгунски официр с трубачем, без сумње да пази на марш ове чете и обема региментама коњаничким знак даде.

Официр је видео *Лукадова* с људма његовима, а и ови њега видеше, ал се обоји чињаху, као да један другог невиде. Шта ће сад да се ради? Шпар-

тански се борити и умрети, то је последње спасење, али и једино. Но паметно га учуваше за крајњи случај. Али куда да се обрну! *Лукадову* с лева је пут што види на *млин*, куда би он, по упућу добивеном и пошао, ал пут тај бијаше сасвим отворен и раван паби га непријатељска коњаница заватила с леђа. На десно према *Хефлигу* стајаше највећа сила непријатељева; тамо бијаху аустриски граничари у шуми, како их је он и са манастирске куле видео. Ако пође управ, онда удара на оног драгувског официра; он би дао уговорени знак, и сва коњаница, која ту близу бијаше, сунула би се на њи. Најближа опасност бијаше и најнеизбежнија, и он гледаше да се од ње најбрижљивије учува. — Учиниш ли се да хоћеш као да се провучеш, то ће официр опет да начини узбуи. Можда ћу га осигурати, и он ће ме за цело држати за сигурног, ако ја највећој опасности управ у чељуст пођем. Може бити, да ће официр мислити, да ја небу никако граничарима измаћи, па ћеме мирно пустити к њима. А како ћу да граничарима измакнем, то нек покаже први тренутак.

Овако одирилик *Лукадов* премишљаше, и упути се управ на *Хефлигу*, управ тамо, где бејаху граничари аустријски, и његови људи иђаху за њим тим радије, што нису знали, да тамо има војске непријатељске. И непријатељев официр завста га и пропусти мирно; али *Лукадов* држаше тај пут само дотле, докле га официр могаше видети, а после у час крене к *млину*, пузаше се уз пет дубоких литичастих јаруга и провалија, прође кроз непутне густе шуме и честе, и доспе својој војсци срећно и здраво ни једног човека неизгубивши, ни једне пушке неопаливши, — спасен једино својом присебношћу.

§. 8.

Намера, поделење и јачина опрезних чета

Закључење.

Напоследку да на напоменемо овде, шта треба да чине различите опрезне чете за време, док је војска на одмору или иначе у околу. — И оне такође *стану* и наместе се, ако је могуће, иза каквог закрива, на таквима точкама и местима, одакле се на далеко може да види, те да могу целу околину ту прегледати. *Да се далеко може догледати*, то је наравно у оваким приликама прво и главно, нити се икад и због ичега сме оно пренебрећи за љубав тога, *да будемо заклоњени*. — Чете, које су у скупу, траже дакле такво место, одакле се у случају нужде добро могу да бране, или удесно да се уставе при наступању непријатељевом. — За време таквих, као и уопште сваког осматрања, ваља се добро чувати од тога, да пазимо само на *једну* страну, јер онда се врло лако може да деси, да нам непријатељ с *друге* стране некако подиђе, као што ћемо из примера 3 и 4 видети, а међутим пример 1 и 2 уче нас како је нужно за време стајања да се држимо напред прописаних правила за то.

1. Како је заробљена једна извидница (патрола)

Доцнији полупуковник *Б.лерих* бијаше за време војне 1759 с једном извидницом изаслат, да штогод дозна о *немачкој* војсци.

Пошто је он прешао већ неколико миља, и свуда, а између осталих и од једног католичког попа дознао, да непријатеља нигде у овој околини нема, науми он, да у некој малој шумици коње назови. Ал једно *аустриско* хусарско одељење бијаше у селу у шумици прикривено, дозна о томе, нападне их онако из небуха и све до једног зароби.

Да је *Емерих* само половину пустио да се зоби и да је ведете (коњаничке страже) наместио, или да је равно негде, где би скривен био, ал да он свуда око себе може видети, то никако неби овако пребушен и заробљен био.

2. Бој између две побочне страже.

У војни 1851, коју је предводио француски генерал *Сент-Ариод*, да покори земљу *Кабилску* (у Африци) француска колона од близу 8000 људи морала је из дана у дан да бије врло кржаве битке. Одважност и јунаштво *Кабилаца* није имало границе, они ускакаху између побочних закриља и стража у колону, нити су Французи смели да оставе и један жбунић, и један шанчић неогледан. Мало по мало тражаху они да на главни стан насрну и нападоше га десет пута. С тога је морала увек половина војске да буде под оружјем, и да час овамо час онамо похите. Кад се пак насртај јако учестао, онда нареди генерал *Сент-Ариод* сву војску у један густ круг, човек уз човека. Рано зором крене се опет војска даље, да исто тако кржаве битке бије као и досад.

При једном таквом маршу добије једна гранатирска чета заповест, да заузме неку повисоку позицију, и да је дотле држи, докле војска не прође, па после да се са заступницом (аријергардом) састави. Чинило се, као да *Кабилци* ништа нису на ту позицију држали, и само су покадшто и то по један тек пуцањ на њу и посаду јој бацили. Међутим њих око 500 кроз честу лагано допузе и кумпанију опколе. Главна колона баш је била у долини, а наједанпут се чује уговорени знак међу *Кабилцима* и у један мах излете из својих заседа и нагрну на кукавну кумпанију. Стари капетан трудио се из све снаге да ред одржи, ал несрећни глас *Sauve qui peut* (спасај се ко може) прекине сву дисциплину и начини дармар

који је *Кабилцима* врло добро дошао био, и погибија и покољ и сеча, каква ту бијаше, ваљда никад више сунце Кабилијанско видело није. Од 110 Француза, толика кумпанија бијаше, једва њих 22 у овом окршају и метежу умакну и дођу к својој војсци. Сва три официра погину, а капетан падне жив у руке *Кабилцима*, и сутра лежаше на 4 черека расечен на путу, којим је колона ишла, на сваком парчету пуно знакова од најгорег мучења. Она 22, што утекоше, буду после дата суду и из војске Француске изтерана.

Сутра дан закриљаваше колону два баталијуна. Једна кумпанија од једног баталијуна добије заповест, да заузме једну стрмину, испод које колона иђаше. И ту су *Кабилци* покушали били оно, што су јуче, али ова кумпанија бијаше обзривија и одбије непријатеља. Позиција та бијаше с једне стране одвећ стрма, а с друге блага. На тој благој бијаху истурене удвојене страже, те да кумпанија nebude пребушена. Да и на стрмини буде какве страже, чинило се да нетреба, јер то бијаше сасвим одсек, па мишљаху да отуда неможе бити никакве опасности. Али се преварише. *Кабилци* забављаху кумпанију на овој страни, и пре него што се упазити могло, суну њих 20 до 25, који су се уза стену успужали били, с ножевима на стражу, која је близу туда стражила. Пре него што *Французи*, који подаље бијаху, то дознаду, полети стража озго, но и *Кабилци* за њом да јој пут пресеку.

Сасвим већ очевидно бијаше, да ћеју они пребушени сви изгинути, јер у исти мах нагрну други *Кабилци* на остали део кумпаније, тако, да се узајмице немогаху подпомагати. Да одважно са стене поскачу доле, бијаше једино спасење за стражаре. Они то и учине, и саставе се с кумпанијом, која пуцајући измицаше. На овај начин избави се кумпанија

од пропасти и погинуше само њих седморо, а два на стражи буду одвојена и заробљена. Капетан и наредник буду такође тешко рањени.

3. Засада код Корка 1799.

У војни те године бијаше науман *Аустријски* полупоручник С* улански са својих 40 људи у околини града *Офенбурга*¹ да начини заседу једној непријатељској извидници, која око *Рапенхофа*, као и његови улани, чешиће долазаше. Пошто је све лепо прегледао, намести он своје људе још у зору у *Рапенхоф*, а сам с трубачем поспе се на неку кулу од двора, одакле могаше приличан део предела према непријатељу да види.

Ал истог јутра и непријатељ је исто место за исту цел изабрао, и једну чету пешака, већу него што је уланско одељење, разместио у градини с друге стране истога двора.

Прошло је било већ по сата, како је С* на кули и најсмотреније гледаше к путу на *Кел*, да би какву француску извидницу (патролу) угледао. Случајно се окрене и на другу страну и види пуну градину, која ни 10 корака небијаше од њега далеко, непријатељских шлемова. Но то га незбуну, одма полети низа 50 степена доле. Скочи на коња, позиче *Марш. Марш!* и јурне са својима уланима на врата. Непријатељ, овим ненадом и сам препаднут, истина проспе за њима кишу од зрнади, ал осим једног коња, никог више погодио није.

¹ Варошица у великој херцеговини Баденској.

ГЛАВА ДРУГА.

ПОЈЕДИНИ ДЕЛОВИ ОПРЕЗЕ.

I

Предводница.

§. 9.

Уопште.

Цель предводнице дакле је, као што смо на страни 16 видели, да фронт маршујућој војсци закрили од напада, или, ако мислимо сами нападати, да први судар с непријатељем учини. — (види § 4, пример 3, па онда и 2 и 1, и најпосле § 21, примери 1 и 2 и 3). Она дакле полази на пут па ма како било, и то најкраћим путем, — ако се неби другаче наредило, — те да се брине, да нуждне гласоноше набави, да предео промотри, да препоне уклони, и. пр. засеку на уласцима и иначе теснацима растура лоше и покварене мостове да поправи, преко ендека намешта, у сусрет налазеће путнике пропитује, кола и возове задржава или с пута склања и.т.д.

Имати поуздане гласнике то је предводници најважније. Док је по својој земљи или пријатељској, дотле јој и неће тешко бити набавити их; али сасвим то другојачије иде по земљи непријатељевој или побуњеној, јер ту већина обиталаца зла нам желе, и само на час чекају, па да нам у овоме ил ономе шкоде, или бар препоне какве ил иначе неповољности начине. Наравно у таквом случају ретко се може наћи потребних гласника и јавника; но ако се ко лепим и од воље на то приволети и понудити неће,

а оно ваља употребити боме и силу. — Међутим и код таквих може се, као што нас искуство учи, пријатељски и добрим, но у исто доба и озбиљним поступањем, уверив га, да ће при првом покушају бегаша и издаје, погубљен бити, — опет више учинити, него нагло строгошћу. Благо (но не лакоумно) поступање и богато награђивање увек је много поузданије, него икаква строгост и претња.

Али се и по себи разуме, да на такове људе утолико више ваља мотрити. Њима ваља само привидно поверење поклањати, и ниједног тренутка не треба оставити га без надзора, па га за поузданог недржати озбиља ни онда, кад нас је већ дуже време добро послужио. Само што то он не треба да примети. — Десимо л' се у таквим околностима, где им лако може бити да побегну или нас издаду, као што је то на прилику случај ноћу, или кад је густа магла, или је предео испреплетен итд. — онда ваља на њих двојном још више пазити. Ако имамо штогод његовог код нас, н. пр. штогод од имаовине, или његову жену, или децу му, рецимо као таоце, онда већ мало више можемо рачунати на његову верност.

Жене, децу и старце тек у крајњој нужди узимаћемо за тај посао.

Докле год предводница не удари на непријатеља, маршира она, ако је повелика, у два укупна одељења.¹ Једно, и то веће иде пред главном војском, као њена предводница, а мање, од ње одвојено иде још напред као опет њена т. ј. предводничина предводница, и то зовемо *Првоборница*.² Та укупна одељења изашиљу из себе напред и у страну према потреби

¹ Ово невреди за све случајеве и свакад, него, као што смо већином о опрези казали, само *уопште*.

² Ако је *предеодница* велика, онда она осим *првоборнице* има још једно одељење *острагу* и то зовемо *подпорница*.

још даље неколико *терача* (Plänkler) и *извидница* (Patrouillen).

Колико ће које од ових одељења једно од другог, као и од главне војске бити далеко, то се управља према околностима, јер колико би *подробан маршови ред* био за један случај добар, толико би могло за други случај *шкодљив* бити. — Ако околности нису особите, онда *нетреба* да су и та одељења међу собом *а* и њихови *терачи* уједно *слепљени*, т. ј. сасвим *ублизу*, него морају имати на уму, да *им војска у толико сигурнија* буде, у колико она даље *одлаћи* може.

Кад се с непријатељем *скобимо*, онда се *досадањи ред* све *више* и *више* *квари*, те да би се у *гушћи* или *рећи* *стрељачки* *низ* са својима *подпорима* развили. Но под *никојим изговором*, па ма и у *сред боја* било, ако се *тад* има *неки простор* да *пређе*, где би се *непријатељ* *прикрити* могао, *несмемо* *изоставити*, да га *најпре* *помоћу* *стрелаца* и *терача* не *осмотримо*.

За *војне* од 1793. *године* била је *предводница* *пруске* *војске* *славни* *бој* код *Валдалгсхајма*.¹ *Французи* *имађаху* *овде* *врло* *згодан* *положај* и у њему *3* *баталијуна* и *8* *топова*. На *150* *корака* *пред* њима *бејаше* *орећа* *шума* са *дебелим* *буквама* и *растовима*.

Четири пруске и *две хесенске* *кумпаније* *иђаху* *кроз* *шуму* и *почну* *ватру* у *један* *низ* *развијени*, а за њима *бејаше* на *500—600* *корака* *пешачка* *колона* *као* *подпор*. У *први* *мах* *бејаху* *деблом* *од* *дрва* *добро* *заклоњени*, *чињаху* *непријатељу* *гоleme* *штете* и *прилично* *га* *проредише*. Ал *кад* *Французи* *попет* *неизмичу*, *они* *из* *шуме* *изиђу* и *нападу* *их* у *самом* *положају*. Ово *им* *испадне* *дивно* *за* *руком* и *освоје* *четири* *топа*, за *које* *им* *владаоц* *даде* *1200* *талира* *напојнице*.

¹ Село у пруској рајинској области, у кобленачком округу.

§. 10.

Првоборница.

УОПШТЕ.

Првоборница, то је најдаље напред истурено одељење од предводнице, и први јој је задатак да извиђа места, кроз која ћемо проћи. — Колико ће одмаћи напред, то стоји нешто од увиђавности вођа јој, а нешто и од примљеног упута.

Колика ће бити првоборница, то стоји увек до тога, колика је војска, а још и до самог предела, кроз који се иде. Ако је предео здраво испресецап, и захтева за осматрање његово много побочних стража и извидница, онда ће паравно и првоборница бити већа. *Уопште узима се четврти или трећи део предводнице за у првоборницу* и у обичнијима случајевима она је 300 корака¹ пред њом, држећи се ње помоћу појединих људи или дружиница. А предводница је око 600 корака пред главном војском.²

Пре поласка ваљају се вође најтачније да увере је ли све код њихових људи у своме реду, је ли оружје добро и муниција итд. и да својима млађима, *у колико им се то може*, разјасне тежак и опасан положај њихов, те да они нарочито буду опрезни на свашта и смотрени у оружју и раду своме;³ треба

¹ Ми попет напомињемо да ове бројеве никако неваља узети као *сталне*, јер такво што стално наредити није могуће. него само као *упутне* и то у односу на чету од 300 до 1000 људи, а не на велике војске.

² Ако је предводница голема, да она може чинити за себе као главну трупу, онда ће и првоборница бити већа, и моћи ће много даље изићи напред и она од предводнице и ова од главне војске.

³ Многи мисле, али свакојако без оправданог основа да ваља опасно расположење од својих млађих прикрити, да се неби као застршили. Изузевши поједине случајеве, ми мислимо, да им баш ваља ка-

им у главноме назначити како се имају владати и још унапред поделити их на толико и толико дружиница, или извидница, те да се по потреби брже разаслати могу, при чему не треба заборавити да назначимо, — па ма и за дружинице од два човека, — оне, који ћеју као водити.

§. 11.

Првоборница.

Продужено.

ЧЕЛО.

Међу одређеним терачима и извидницама најважније место заузима главним путем од прилике 200 корака напред изаслато чело. Њега мора бити па ма какве околности биле при марширању какве војске. За вођа челу избере се најокретнији и најпоузданији десетник, па му заповедник првоборнице најјасније назначи пут, којим ће да иде, и да ли ће села да обилази или кроз њих да пролази, исто тако теснаце итд. Њему се даду 4 до 6 људи, или, ако је првоборница повећи, 10 до 12, или, ако је помања, само 2 до 3.

Два човека од чела иду на 50 до 150 корака напред, а трећи или остали иду за њима Челник т. ј. вођ од чела тамо је, где он нађе за најпааметније, обично је с онима напред. Оба предђака нек неиду заједно него под једнако један с једне, други с друге стране пута. Они равно пазе пред собом и са стране, и то један с леве а други с десне стране да мотри. Да се они међу собом разговарају, то се несме никако допустити.

заги, јер је то стара и доказана истина, да се човек од ненадне опасности много више уплаши, него кад још унапред о њој знаде и спреми се.

Ако има гласника, онда он иде са челом а не управ с предњацима, него малко острагу где му челник нареди. Челник ће увек наредити да се на његамотри да непобегне и то ће нарочито једном од својих људи да наложи. И нађе ли он за нужно, онда ће му руке савезати и — особито ноћу — за собом водити. На њега се при судару с непријатем нарочито пазити мора, па баш да је он ваљан и поуздан јер може од зрнади побећи а не с издајства, па тако марширајуће одељење у најнезгоднијем тренутку у неприлику довести (види § 21, пример 3).

Ако се у известним случајевима може имати више путевођа а не један, то је још боље. Онда је само наравно један код чела, а други или остали, код првоборнице, и овај други може контролисати, оног првог, т. ј. извештавати нас о сваком путу, којим чело пође, куда води. И челник и првоборник треба још унапред да се од путевођа известе о точкама и пределу, куда ће ју ићи. Тиме могу они сами путевође контролисати, а и нужна наређења за раније учинити.

Што је марш дужи, то је све теже путовођу наћи за цео пут, јер већина сељана мало што знају о целом пределу, него само о околини њинога села. У таквом случај мора првоборница с времена на време узимати све нове путевође, наравно у оној мери у којој би то паметно било. С тим пак није ништа речено, да старе ваља одма одпустити, јер има више случајева, где је нужно да и старе код себе задржимо, и да их непустимо пре, него што настане време, да нам већ неби више шкодити могао.

Све на путу наодеће се предмете, где би се непријатељ прикрити могао, морају челни предњаци најсмотреније да развиде. Остале употребљава вођа по својој увиђавности или за то, да прве подпомажу,

или да извиђају по 100 корака даље од пута виђене предмете. Све ово врши се *трчећи*, ал за то време иду остали лаганије да ови неби изостали.

Осим вође и остали људи у челу морају бити вични, окретни и бистри. Добро би било да је један од њих грађевинар, и, ако има да се преко воде прегази, да је један пливач.

§. 12.

Првоборница.

Продужено.

ЧЕЛО, ПОБОЧНИЦЕ, ИЗВИДНИЦЕ.

Као год што су нуждне мале извиднице при челу, тако исто, и то не најмање 1 или 2 човека, ваља да наредимо и за разгледивање одаљих предмета одашљемо нарочите *побочнице* и *извиднице*.

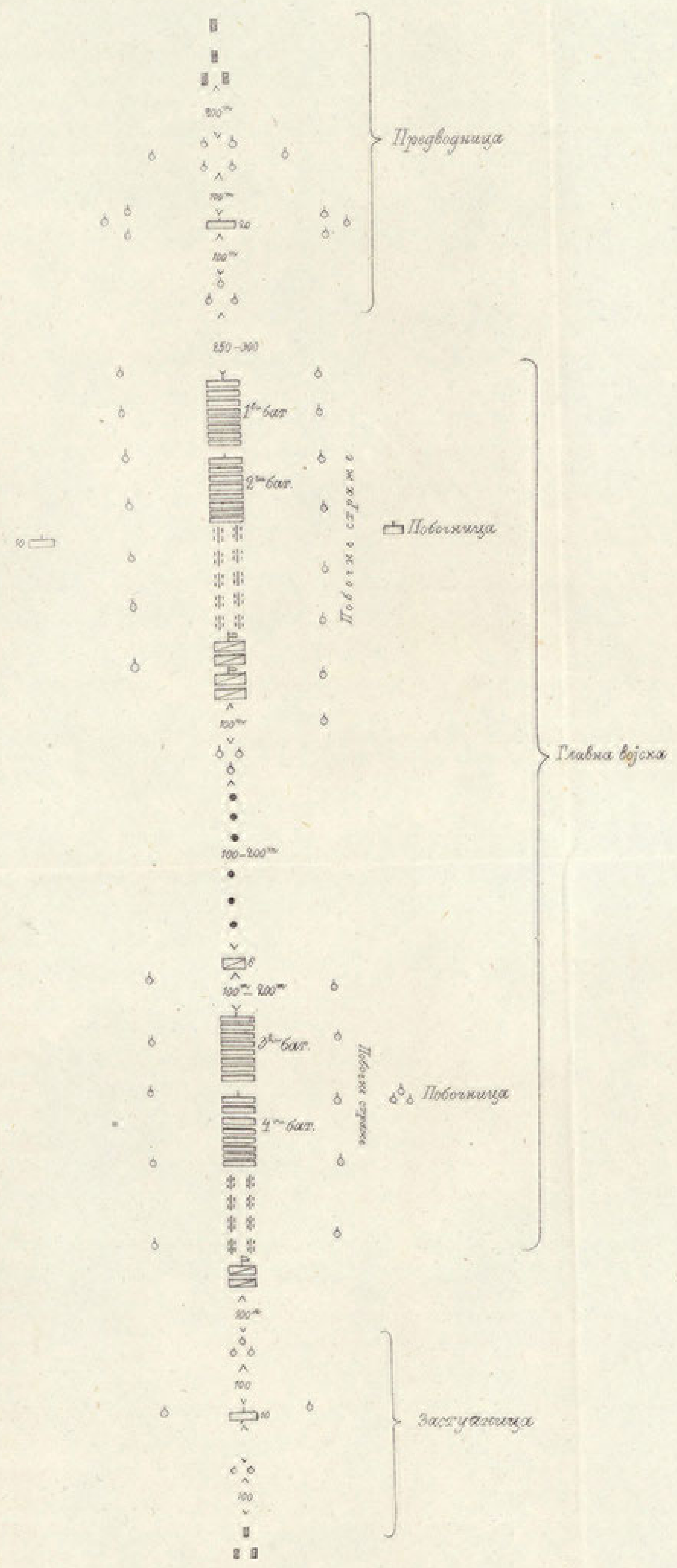
Оне се одређују само онда, кад *првоборница* не може сама околину да осмотри. Ако је околина овде равна и чиста, тамо опет неравна и испресецана, то ове побочне страже и извиднице иду да развиде само онај део, који је заклоњен, и без даљег чега одма се после спајају с првоборницом. Као год чело, тако и оне морају пре него се одреде добро бити обавештене шта ће и како ће чинити, ако непријатеља угледају.

Оне са челом чине као неки низ, и то у подједнакој висини и уопште удешавају се према њему. На прилику ако чело стане, и оне да стану, ако чело пође и оне такође. Исто тако и оне и чело морају се почешће освртати остраг, јер можда ћеју имати да приме од првоборнице какав знак итд.

Често се при вежбању види, да побочнице и извиднице дођу у једну висину с првоборницом; то је погрешка. Ако је то некад нужно, да првоборница буде као неким чопорима заклоњена, онда се

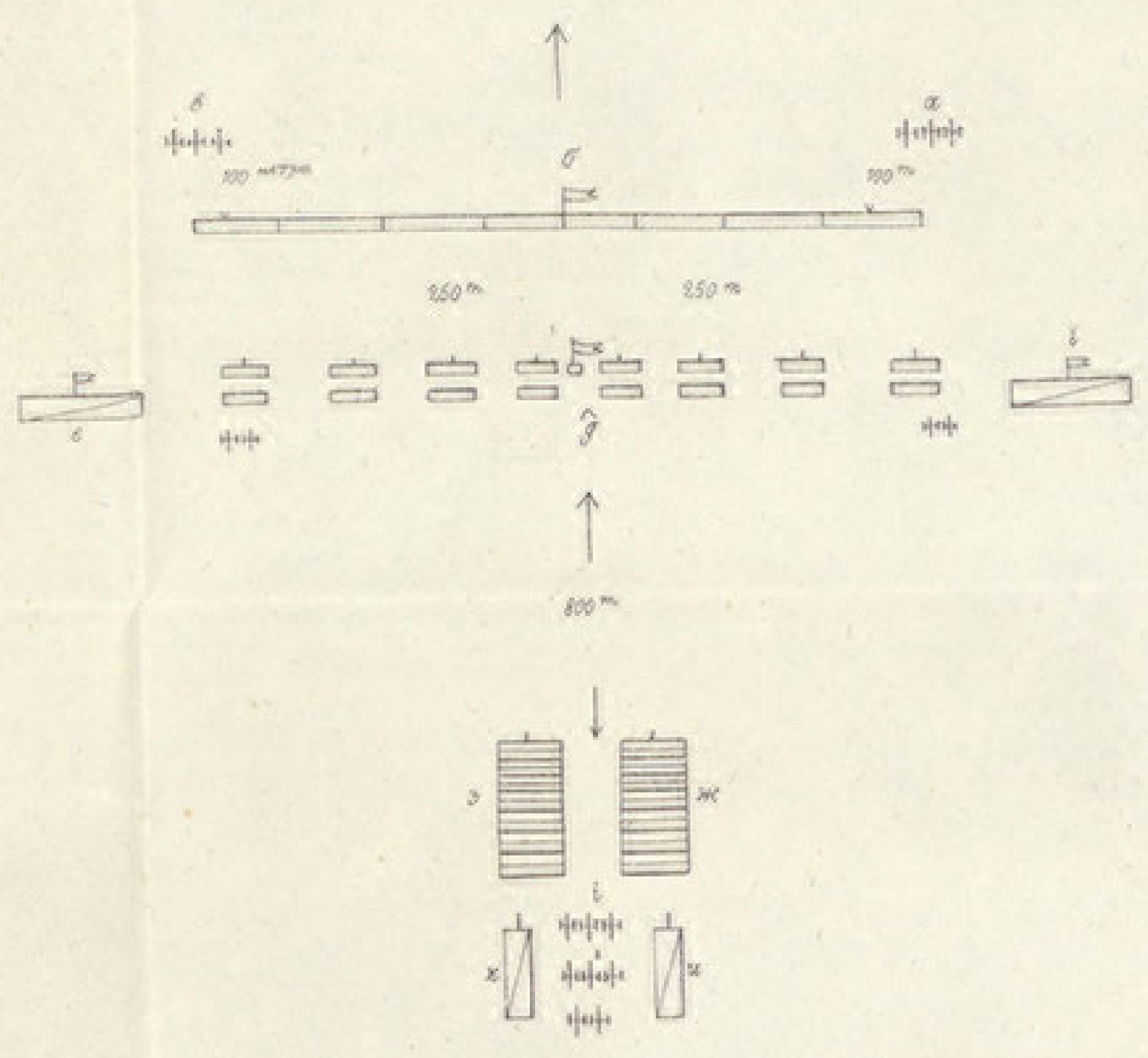
СЛИКА II.

МАРШ

СЛИКА I.

БОЈНИ РЕД У ОСНОВУ

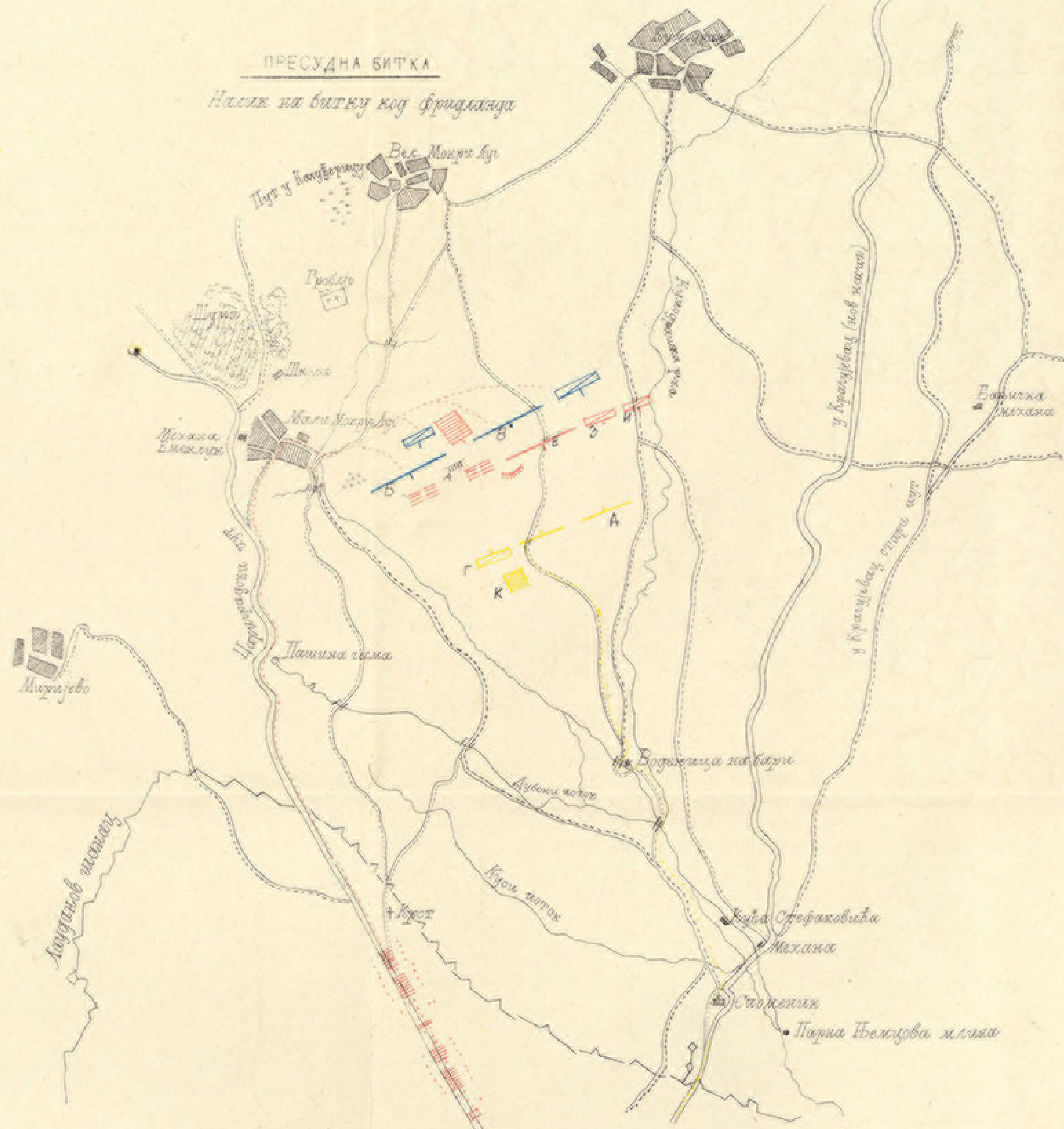
- а - Прва 1/2 1^а батерије
- б - 1^а баталион
- в - Друга 1/2 1^а батерије
- г - II^а Ескадрон
- д - II^а баталион
- е - III^а Ескадрон
- ж - III^а баталион
- з - IV^а баталион
- и - Прва 1/2 I^а Ескадрона
- к - III^а батерија и 1/2 група
- л - Друга 1/2 I^а Ескадрона

СЛИКА III.

ПРЕСУДНА БИТКА

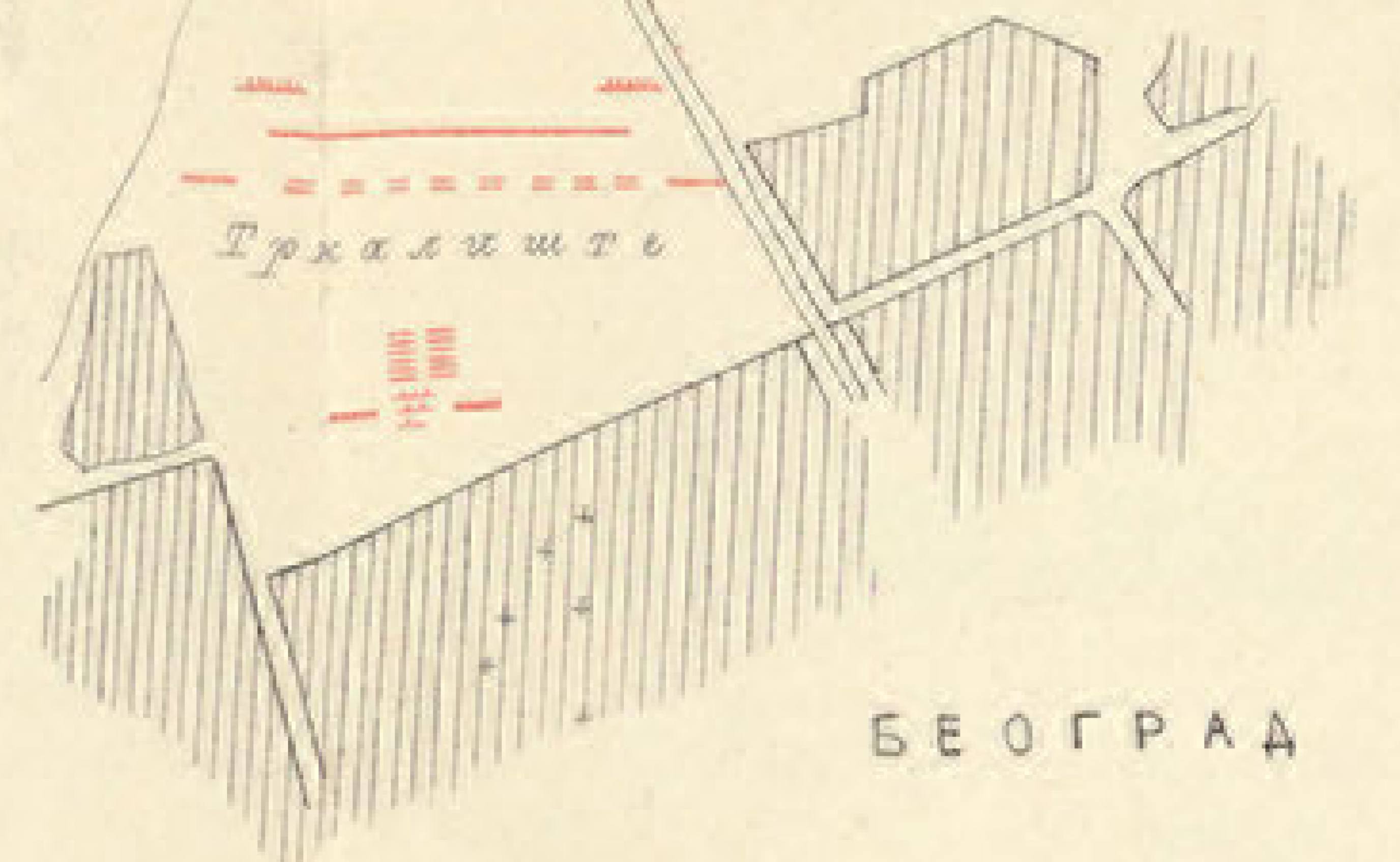
Наслх на битку код Фридланда

КРОКИЈ.

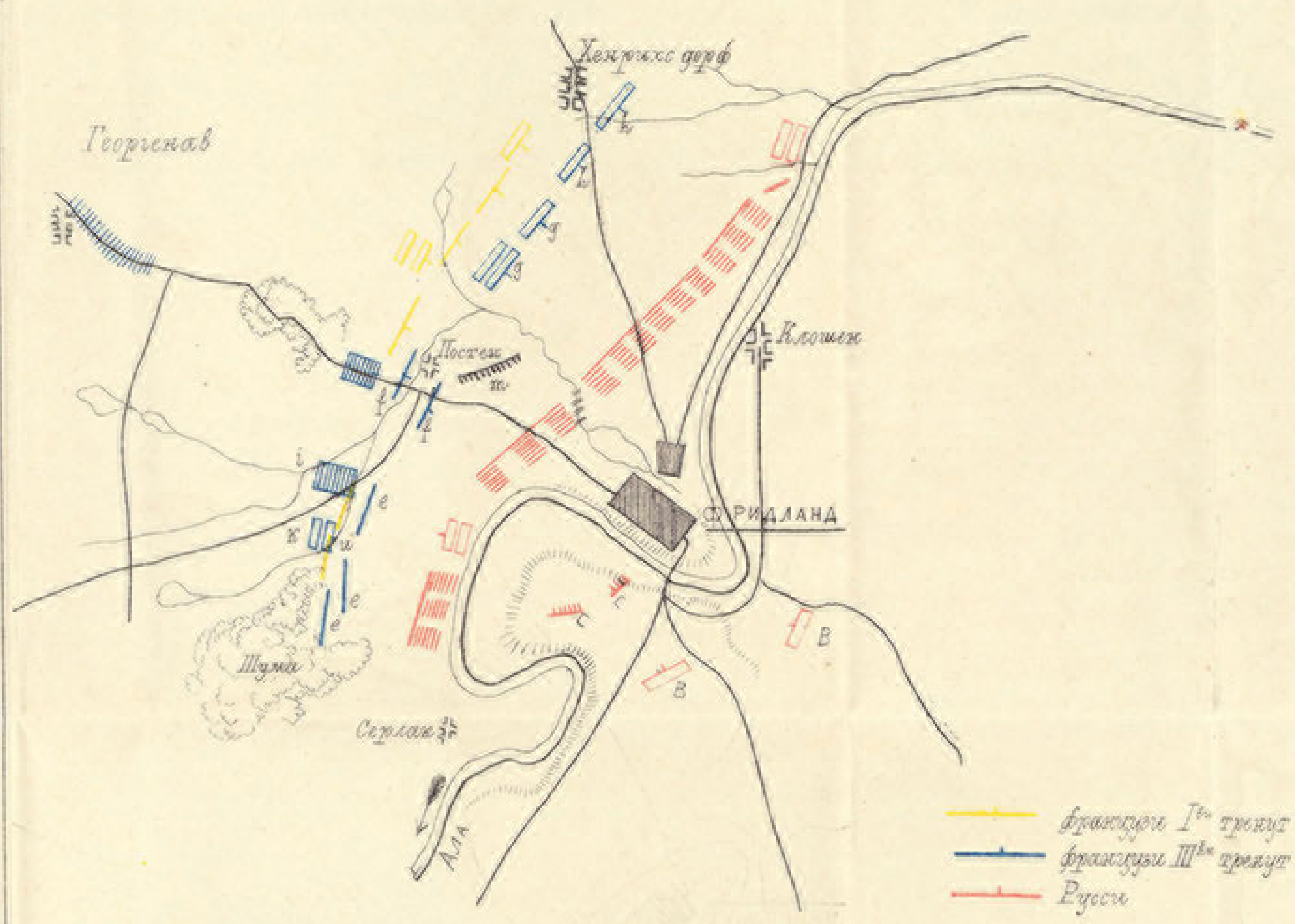
ОКОЛИНЕ БЕОГРАДСКЕ ИЗМЕЂУ Цариградског и Крагуевацког пута

- Прва артиљерија
- Последња артиљерија пред јуришем
- Пута који се изагубило
- Векторијале
- Пута избављени

СЛИКА IV.

БИТКА КОД ФРИДЛАНДА

- Француски I корпус
- Француски III корпус
- Русси

Војин је с овом свеском ушао у своју трећу годину. Он излази у месечним књигама и стаје на годину 15 цванцика, а на по године 9 цванцика. На мање предплату неprimaмо. За Аустрију пак стаје на годину 8 фор. а на по године 4 фор. а. в. — јер поштарина много односи.

Од већих и важнијих ствари изићиће у овогодишњем војину:
1. *Мисао о србској народној војсци*; 2. *О железњацима уопште*; 3. *О железњацима по Србији*; 4. У прилогу употребљена тактика Грисхајмова. С тога учтиво позивамо нашу војничку а и осталу публику на уписивање.

Предплату primaмо једнако, и ваља је слати или управо на уредника, или, ако је коме више с руке, нек пошље г. Стеви Рајчевићу фактору државине печатнице.

Војина године I, 1864, имамо 1 с подпуним бројевима и дајемо га за 120 гроша.

Војина године II, 1865, имамо 8 с подпуним бројевима и дајемо га за 60 гроша.

Од неподпуних бројева дајемо свеску за 4 гроша. Ако дакле коме недостаје која свеска може је добити још до конца Фебруарија, а доцније не може. Они уписници, који су били и лане и ове године, добијају бадава свеску коју немају, али ваља да похитају с пријавом јер после Фебруарија не може већ нико попуне добити.